

Effect btw-verlaging hoveniersdiensten

LEI

WAGENINGEN UR

Effect btw-verlaging hoveniersdiensten

Ruud van der Meer
Frank Bunte

LEI-nota 10-134
Oktober 2010
Projectcode 275000145
LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag

Het LEI kent de volgende onderzoeksvelden:

Sector & Ondernemerschap

Regionale Economie & Ruimtegebruik

Markt & Ketens

Internationaal Beleid

Natuurlijke Hulpbronnen

Consument & Gedrag

Effect btw-verlaging hoveniersdiensten

Meer, R. van der en F. Bunte

LEI-nota 10-134

16 p., fig., tab.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (VHG).

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2010
Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Het LEI is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

Inhoud

	Inhoud	5
	Samenvatting	6
1	Inleiding	7
2	Groensector	8
3	Verlagen van het btw-tarief	10
4	Methodologie	11
	4.1 Theorie	11
	4.2 Werkwijze	11
5	Resultaten	13
6	Conclusie	15
7	Literatuur	16

Samenvatting

De omzet voor diensten geleverd aan particulieren in de hoveniersbranche kan met maximaal 16% toenemen en maximaal ruim 3.000 extra fte aan werkgelegenheid opleveren ten opzichte van 2008 als het btw-tarief op arbeid wordt verlaagd naar het 6% tarief. Momenteel vallen hoveniersdiensten onder het 19%-tarief. Omdat voor diverse arbeidsintensieve diensten zoals stukadoren en schilderen wel het lage tarief van toepassing is, heeft de Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (VHG) het LEI gevraagd de effecten op omzet en werkgelegenheid te berekenen van een verlaging van de btw voor de hoveniersbranche.

De groensector omvat ruim 5.100 bedrijven met een omzet van bijna 3 miljard euro in 2008. Van de omzet wordt 36% gerealiseerd bij particulieren. Dit is van belang omdat in tegenstelling tot zakelijke klanten, particulieren btw betalen over de diensten. In de groensector werken relatief veel arbeidskrachten met een middelbare of lagere beroepsopleiding. Een berekende toename van de werkgelegenheid zal daarom vooral effect hebben op de werkgelegenheid voor mensen met een lagere of middelbare opleiding.

Om het effect van de btw-verlaging te bepalen zijn diverse uitgangspunten van belang:

- de mate waarin de prijsverlaging (prijstransmissie) ook daadwerkelijk wordt doorberekend aan de klant. Er zijn twee scenario's doorgerekend: een prijsdaling van 10,9 en 8,2%;
- de mate waarin de vraag verandert als gevolg van de prijsdaling (prijselasticiteit). Er zijn twee scenario's doorgerekend, een scenario met een grote verandering van de vraag en een scenario met een beperkte verandering van de vraag.

Door bovenstaande uitgangspunten te combineren ontstaan vier scenario's waarvoor de werkgelegenheids- en omzeteffecten zijn berekend. De basis voor de omzetcijfers en werkgelegenheid zijn afkomstig uit de branchemonitor die in opdracht van de VHG wordt opgesteld.

1 Inleiding

In 2000 is er in de Europese Unie een experiment gestart om het btw-tarief voor enkele arbeidsintensieve diensten te verlagen van 19 naar 6%. Bijvoorbeeld voor diensten aan het onderhoud van huizen door stuka-doors en schilders. De uitkomst van het experiment was zodanig dat het verlaagde tarief in 2010 nog steeds geldt. Ook diensten als het isoleren en schoonmaken van woningen vallen sinds 2010 onder het lage tarief. Met andere woorden diverse diensten in en rondom het huis vallen onder het lage tarief. Echter de arbeidsintensieve dienst aanleg en onderhoud van tuinen rondom huizen valt in het hoge btw-tarief. De Vereniging van Hoveniers en Groenvoorzieners (VHG) heeft het LEI gevraagd de effecten te bepalen van een verlaging van het btw-tarief op hoveniersdiensten.

2 Groensector

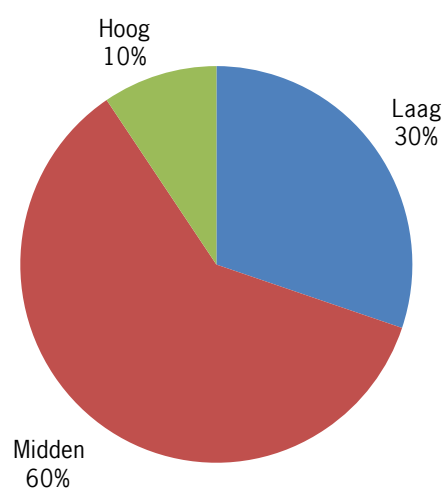
In 2008 waren ruim 5.100 groenbedrijven actief met een gezamenlijke bruto-omzet van 2,83 miljard euro (Van den Berg et al., 2010). De totale werkgelegenheid op deze bedrijven bedroeg bijna 50.000 voltijd-banen. Voor deze studie zijn de deeltijdhoveniers buiten beschouwing gelaten. De bedrijven die meegenomen zijn in deze studie zijn in te delen in diverse groepen op basis van doelgroep en omvang van het bedrijf. De grootste groep bedrijven zijn de eenpitters (1.620). De groepen 'kleine hoveniers' en 'middelgrote hoveniers' tellen beide ruim 700 bedrijven.

In het kader van de verkenning naar de gevolgen voor de verlaging van het btw-tarief zijn alleen de diensten van belang die geleverd worden aan particulieren. Zakelijke klanten en overheden hoeven immers geen btw af te dragen over de door hen afgenomen diensten. Vrijwel alle groepen groenbedrijven leveren diensten aan particuliere klanten. Het belang van de particuliere klant voor de totale omzet varieert sterk tussen de groepen. Hierbij is de omzet gedefinieerd als de omzet exclusief btw exclusief de omzet van ingekochte goederen. In tabel 2.1 is te zien dat de hoveniers het overgrote deel van de omzet realiseren bij particulieren, met uitzondering van de hoveniers die zich richten op de zakelijke markt. Aan de andere zijde van het spectrum staan de SW-bedrijven en groenvoorzieners die nauwelijks omzet halen uit de particuliere markt.

Tabel 2.1 Aantal bedrijven, aandeel omzet particulieren in totale omzet per groep, omzet arbeid particulieren (mln. euro)			
Groep	Aantal bedrijven	Aandeel particuliere omzet arbeid (%)	Omzet arbeid particulieren (mln. euro)
Eenpitters, hoveniers particulier	1.620	89	86
Kleine hoveniers particulier	770	86	77
Middelgrote hoveniers particulier	730	81	199
Grote hoveniers particulier	300	77	217
Hoveniers zakelijk	330	18	62
Hoveniers particulier en zakelijk	440	57	110
Boomverzorgers	110	13	9
Gemengd groenvoorzieners/hoveniers	110	16	26
Groenvoorzieners	140	2	5
SW bedrijven	90	3	12
Totaal	4.640	36	804
Bron: Van den Berg et al. (2010), omzetcijfers bewerking LEI.			

De arbeidsmarktmonitor van het Productschap Tuinbouw geeft inzicht in het opleidingsniveau van de medewerkers in de hovenierssector. Hieruit blijkt dat het grootste deel van de werknemers een opleidingsniveau heeft op mbo 2-, 3- of 4-niveau. De werknemers met een hbo of hogere opleiding vormen de kleinste groep. Dit betekent dat werknemers met een lagere of middelbare beroepsopleiding ook relatief meer zullen profiteren van eventuele positieve werkgelegenheidseffecten van de btw-verlaging.

Figuur 2.1 **Verdeling opleidingsniveau medewerkers van hoveniersbedrijven, 2008**

Bron: Productschap Tuinbouw.

3 Verlagen van het btw-tarief

De Europese wetgeving maakt het mogelijk dat er in een lidstaat twee btw-tarieven worden gehanteerd. Er geldt een laag tarief voor eerste levensbehoeften zoals voedsel en een hoog algemeen tarief. Momenteel bedragen de tarieven in Nederland respectievelijk 6 en 19%. Volgens de Europese wetgeving mag het lage tarief ook worden toegepast voor goederen die niet als noodzakelijke goederen aangemerkt kunnen worden. Welke producten onder het lage tarief mogen worden geschaard is onderwerp van politieke discussie (Bunte et al., 2008). Diensten kunnen onder het lage tarief vallen als ze aan vier voorwaarden voldoen (Europese Unie, 1999):

- ze zijn arbeidsintensief;
- ze worden grotendeels rechtstreeks voor de eindgebruiker verricht;
- ze zijn hoofdzakelijk lokaal en vermoedelijk geen aanleiding tot concurrentiedistorties;
- er moet een nauw verband bestaan tussen de prijsverlaging als gevolg van de tariefverlaging en de te verwachten toename van de vraag en de werkgelegenheid.

Door arbeidsintensieve diensten onder het lage tarief te laten vallen, is een prijsdaling van die diensten mogelijk. Dit kan een gunstige invloed hebben op de vraag naar deze diensten. Een toenemende vraag betekent een stimulans voor de betreffende branches met mogelijk een toename van de werkgelegenheid tot gevolg. Op basis van het experiment met het verlagen van de btw in de periode 2000-2002 voor fietsherstellers, kledingherstellers, schoenherstellers, kappers, schilders en stukadoors concludeert het CPB (2003) dat er een effect moet zijn van het lagere btw-tarief op de werkgelegenheid al is dit moeilijk statistisch aan te tonen. Er is niet gekwantificeerd hoe groot dat effect is. Kwantificering heeft wel plaatsgevonden in de studie van Schellevis (2005). Hierin is berekend dat als gevolg van de verlaging van het btw-tarief er 2.500 arbeidsplaatsen zijn bijgekomen in de schilders- en stukadoorsbranche. Dit op een totaal van circa 50.000 werknemers met omgerekend ongeveer 16.000 arbeidsjaareenheden. Daarbovenop zijn er ook 400 extra arbeidsplaatsen elders in de economie gecreëerd. Deens onderzoek toont aan dat de werkgelegenheidseffecten van een verlaging op de btw groter zijn in arbeidsintensieve sectoren zoals de groensector dan bij minder arbeidsintensieve sectoren (Copenhagen Economics, 2007).

Een bijkomend effect van een verlaging van de btw kan zijn dat er minder diensten zwart worden uitgevoerd. In hoeverre dit effect daadwerkelijk optreedt, is moeilijk na te gaan. In de kappersbranche nam het aantal eenmanszaken toe na de verlaging van de btw. Dit wordt mogelijk mede veroorzaakt door kappers die uit het zwarte circuit zijn gekomen (Erkens, 2007). Ook in de schilders- en stukadoorsbranche is een deel van het werkgelegenheidseffect te verklaren doordat zwart werk nu wit wordt gedaan (Schellevis, 2005). Dit effect kan ook optreden als de btw voor hoveniersdiensten wordt verlaagd.

4 Methodologie

4.1 Theorie

Om de effecten van de verlaging van het btw-tarief te bepalen wordt ervan uitgegaan dat de diverse schakels in de keten concurrerend zijn. Dit is een redelijke veronderstelling gezien de omvang en het aantal bedrijven in de groensector. Dit leidt ertoe dat er twee aannames gedaan kunnen worden: constant returns to scale en een nulwinstvoorwaarde. Constant returns to scale houdt in dat als het bedrijf twee keer zo groot wordt, de kosten ook twee keer zo hoog worden. De nulwinstvoorwaarde houdt in dat als bedrijven in een branche veel winst maken er meer bedrijven zullen toetreden tot die branche. Om marktaandeel te veroveren kunnen de bedrijven onder het prijsniveau van de bestaande bedrijven gaan werken. Om niet te veel marktaandeel te verliezen zullen de bestaande bedrijven ook het prijsniveau verlagen. Dit proces gaat door totdat er geen winst meer wordt gemaakt in de sector. Beide aannames leiden ertoe dat een verlaging van de btw volledig wordt doorberekend aan de consument. Immers, als bestaande bedrijven het prijsniveau hoog houden en veel winst maken, zullen nieuwe bedrijven toetreden die wel de btw-verlaging doorrekenen. De bestaande bedrijven moeten volgen om zich niet uit de markt te laten prijzen.

Het effect van een prijsverlaging op de consumptie wordt gemeten door de prijselasticiteit van de vraag. De prijselasticiteit geeft aan in welke mate de vraag verandert als gevolg van een prijswijziging van een product. Bijvoorbeeld een prijselasticiteit van -0,5 betekent dat een prijsdaling van 10% leidt tot een toename van de vraag met 5%. Een prijselasticiteit tussen -1 en 0 betekent dat de consumentenbestedingen toenemen als de prijs daalt, maar dat de totale waarde van de verkopen inclusief btw afneemt. Een prijselasticiteit kleiner dan -1 (luxue goederen) leidt tot een hogere waarde van de verkopen inclusief btw dan in de uitgangssituatie. De elasticiteit wordt berekend op basis van meerjarige trends en zal daarom niet sterk veranderen van jaar op jaar. De werkgelegenheidseffecten worden berekend op basis van de omzet per fte (Bunte, 2008).

4.2 Werkwijze

Of de btw-verlaging ook daadwerkelijk door de ondernemers wordt doorberekend aan de klanten is een zaak van de ondernemers zelf. In een sector met voldoende concurrerende bedrijven is het te verwachten dat het btw-voordeel uiteindelijk wordt doorgegeven aan de klant. In 2000 is gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot btw-verlaging door enkele sectoren die arbeidsintensieve diensten leveren zoals: herstellen van fietsen, herstellen van schoeisel en lederwaren, herstellen en vermaken van kleding en huishoudlinnen, kappers, stukadoors en schilders. Het CBP concludeerde in 2003 dat de btw-verlaging voor 70 tot 80% is doorberekend aan de consument. Sierteeltproducten vallen ook onder het lage btw-tarief. Bunte et al. (2008) komen tot de conclusie dat de btw-verlaging in deze sector volledig is doorberekend aan de klant.

Op basis van het rapport Stille voor de storm (Van den Berg et al., 2010) is bepaald hoeveel omzet gerealiseerd is in 2008 op de particuliere markt. Hiervoor is aangenomen dat de uitkomsten van de bedrijven die meegenomen zijn in het onderzoek representatief zijn voor de totale groensector. Een deel van de omzet die de groenbedrijven realiseren is een vergoeding voor aangekochte materialen. Deze inkoopwaarde van ingekochte goederen is in mindering gebracht op de totale omzet. Het gaat immers om het bepalen van het effect van een verlaging van het btw-tarief voor diensten en niet voor de geleverde producten. In de omzet zit ook een deel marge die behaald is op de verkoop van goederen. Hoe hoog de marge is op de verkoop van goederen aan particulieren binnen de diverse schakels is, is niet bekend. De marge is daarom gelijkgesteld aan nul. De totale omzet exclusief de omzet op verkopen van goederen kan worden aangegeven als omzet die gegenereerd wordt met diensten. Op basis van bovengenoemd rapport is bepaald welk deel van de bruto-omzet per bedrijfscategorie wordt gerealiseerd bij particulieren. Er is van uitgegaan dat dit aandeel ook voor de netto-omzet geldt.

De mate waarin de prijsdaling door wordt gegeven aan de consument (prijstransmissie) is niet bekend. Theoretisch zal er in een markt met veel aanbieders voldoende concurrentie zijn om te veronderstellen dat de prijsdaling volledig wordt doorgegeven. Dit betekent een prijsdaling van 10,9%. De evaluatie van de btw-verlaging op arbeidsintensieve diensten zoals kappers, rijwielherstellers, schilders en stukadoors door het CPB (2003) laat echter zien dat de btw-verlaging niet volledig wordt doorgegeven aan de consument. De tariefverlaging werd voor 70 tot 80% doorgegeven aan de consument. In deze studie is er daarom ook gerekend met een kleinere prijsdaling namelijk 8,2% (75% van de tariefverlaging).

De prijselasticiteit van de vraag bepaalt in hoeverre de prijsdaling resulteert in een toenemende vraag. Binnen het korte tijdsbestek van dit onderzoek was het niet mogelijk een prijselasticiteit te bepalen specifiek voor de groensector. Wel hebben Bunte en Kuiper (2008) de elasticiteit bepaald van tuinproducten. Zij kwamen tot een elasticiteit van -1,50 voor deze producten. Het EIM heeft onderzoek gedaan naar de prijselasticiteit van arbeidsintensieve diensten (zie CPB, 2003). In deze studie varieerde de prijselasticiteit tussen -1,15 en -0,75. Drie van de vijf geëvalueerde sectoren kenden een elasticiteit van -0,91. Omdat de spreiding tussen de diverse berekende elasticiteiten groot is, is ervoor gekozen twee scenario's door te rekenen. Eén met een hoge elasticiteit van -1,50 en één met een lagere elasticiteit van -0,91.

Om de effecten van een omzetverandering op de werkgelegenheid door te rekenen zijn eveneens de cijfers uit Stille voor de storm als basis gebruikt. In deze publicatie staan zowel de omzetten als het aantal fte per groep van groenbedrijven. Het werkgelegenheidseffect is bepaald door de omzet per fte te berekenen. Voor het werkgelegenheidseffect is ervan uitgegaan dat een euro omzet voor particulieren evenveel fte vergt als een euro omzet voor niet-particulieren. Doordat bekend is welk aandeel de particuliere omzet in de totale omzet heeft, is te bepalen welk deel van de fte aan particuliere diensten kan worden toegerekend. Door te veronderstellen dat het aantal fte per euro omzet gelijk blijft na de prijsdaling is de nieuwe werkgelegenheid te bepalen. Op basis van deze methode kan een bovengrens voor de extra hoeveelheid arbeid worden bepaald. In werkelijkheid zal het immers niet zo zijn dat extra omzet direct leidt tot meer werkgelegenheid. In eerste instantie zullen ondernemers proberen de extra omzet te realiseren met het bestaande personeel door overwerk en productiviteitsverbeteringen (CPB, 2003). Als de vraag langere tijd aanhoudt kunnen er extra arbeidsplaatsen ontstaan.

5 Resultaten

De resultaten van de verschillende scenario's zijn weergegeven in tabel 5.1.

Tabel 5.1 Omzet groenbedrijven arbeid particulieren (exclusief btw x €m) en fte-diensten particulieren voor diverse scenario's					
	Basis	Volledige transmissie/ elasticiteit -1,50	Gedeeltelijke transmissie/ elasticiteit -1,50	Volledige transmissie/ elasticiteit -0,91	Gedeeltelijke transmissie/ elasticiteit -0,91
Omzet arbeid particulieren	804	935	903	883	864
Fte-diensten particulier	18.953	22.052	21.284	20.833	20.367

In het meest gunstige scenario, met volledige transmissie en een elasticiteit van -1,50, stijgt de omzet als gevolg van de verlaging van het btw-tarief met 16% ten opzichte van het niveau van 2008. Ook de werkgelegenheid neemt in het meest gunstige geval navenant toe met ruim 3.000 fte. Hierbij geldt dat is aangenomen dat extra omzet ook direct leidt tot extra vraag naar arbeid. Als de prijsverlaging slechts deels wordt doorberekend aan de consument en de prijselasticiteit -0,91 is, bedraagt de omzetstijging 7%. Dit gaat gepaard met een toename van de werkgelegenheid met 1.400 fte. Als gevolg van een toenemende vraag naar hoveniersdiensten is het waarschijnlijk dat de vraag naar sierteeltproducten ook toe zal nemen, bijvoorbeeld doordat er meer tuinen (opnieuw) worden aangelegd. Dit kan ertoe leiden dat ook in de primaire sierteeltsector een positief effect op zal treden van de verlaging van het btw-tarief.

Uit de bedrijfsvergelijkende onderzoeken VHG van diverse jaren blijkt dat de omzet in de groensector de afgelopen jaren jaarlijks toenam. Echter door de recessie zijn de verwachtingen voor 2009 en de jaren erna minder rooskleuring. De meerderheid van de groenbedrijven verwacht een omzetsdaling te moeten incasseren (Van den Berg et al., 2010). De bedrijven die zich richten op kleinschalig groen (particulieren) zijn het meest somber. De omzetsdaling kan gepaard gaan met het verlies aan arbeidsplaatsen. In het geval de verwachte ontwikkeling zich ook daadwerkelijk voordoet, dan zal de omzetstijging als gevolg van de btw-verlaging (absoluut) en toename aan arbeidsplaatsen kleiner zijn dan is berekend op basis van de cijfers van 2008. Een btw-verlaging kan het eventuele verlies aan arbeidsplaatsen wel dempen.

De verlaging van de btw leidt tot een vermindering van de inkomsten uit belastingen voor de Nederlandse overheid. In de basissituatie bedraagt de omzet exclusief btw 804 mln. euro. Dit betekent bij een btw-tarief van 19% een belastingopbrengst van 153 mln. euro. Bij het 6% tarief valt deze opbrengst 104 mln. euro lager uit. Daartegenover staat echter ook dat de omzet in de sector toeneemt, waardoor er weer extra btw kan worden geïnd. In het meest gunstige scenario is dat $(935-804) \times 0,06 = 8$ mln. euro. Naast opbrengsten van de btw op 'nieuwe' omzet, zijn er andere opbrengstenposten. Te denken valt aan een stijging van de vennootschapsbelastingen/inkomstenbelasting en besparing op uitkeringen. Hoeveel er op uitkeringen bespaard kan worden, is niet te bepalen op basis van het verzamelde cijfermateriaal. De besparing is afhankelijk van een aantal factoren, zoals het aandeel van de nieuwe werknemers die uit een uitkeringssituatie komen. Ook het arbeidsverleden en daarmee de hoogte van de uitkering van de uitkeringsgerechtigden speelt een rol. Voor de schilder- en stukadoorssector zijn berekeningen uitgevoerd met betrekking tot de opbrengsten en kosten als gevolg van een btw-verlaging. Hierbij is een minimum, gemiddeld en maximum variant doorgerekend. In de variant met gemiddelde opbrengsten en kosten is berekend dat de opbrengsten als gevolg van de verlaging van de btw hoger zijn, dan de kosten (Schellevis, 2005). De kosten en opbrengsten zijn in tabel 5.2 weergegeven.

Tabel 5.2		Kosten en opbrengsten van een btw-verlaging op onderhoudsschilder- en stukadoorswerk aan woningen ouder dan 15 jaar bij gemiddeld scenario (€m)	
Baten		Lasten	
Vennootschapsbelasting	5	Btw-derving	65
Extra btw-ontvangsten	17		
Loonbelasting	31		
Besparing uitkeringen	14	Saldo	2
Totaal	67	Totaal	67
Bron: Schellevis (2005).			

6 Conclusie

Bij diverse arbeidsintensieve diensten is het btw-tarief verlaagd van 19 naar 6%. De VHG heeft het LEI gevraagd een quick scan uit voeren naar de effecten die een btw-verlaging heeft op de omzet en werkgelegenheid in de groensector. Afhankelijk van de mate waarin de btw-verlaging wordt doorgerekend naar de consument en de prijselasticiteit van de vraag kan de omzet voor diensten geleverd aan particulieren met maximaal 16% toenemen en maximaal ruim 3.000 extra fte aan werkgelegenheid creëren ten opzichte van 2008. De groensector lijkt daarmee te voldoen aan de vier eisen die worden gesteld aan een dienst om in aanmerking te komen voor een verlaagd btw-tarief. Uit een studie naar de kosten en opbrengsten van de btw-verlaging bij schilders en stukadoors, bleek dat de verlaging van de btw voor de overheid kosten-neutraal kan zijn. Of dit voor de groensector ook geldt, is niet te bepalen op basis van het beschikbare cijfermateriaal. Een verlaging van het btw-tarief is uiteindelijk een Europese politieke keuze.

7 Literatuur

Berg, M. van den, R. Dosker en P. Risseeuw, *De groensector in 2007*. Bedrijfsvergelijkend onderzoek VHG. SEO economisch onderzoek, Amsterdam, 2009.

Berg, M. van den, R. Dosker en P. Risseeuw, *Stilte voor de storm?* Bedrijfsvergelijkend onderzoek VHG 2008. SEO economisch onderzoek, Amsterdam, 2010.

Bunte, F., J. van der Lugt en H. van der Meulen, *Beleidsvaluatie BTW-regeling sierteeltproducten*. Rapport 6.07.22. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, 2007.

Bunte, F. en E. Kuiper, 'Promoting floriculture using VAT regulation.' In: *European journal of horticultural science* 6, 2008.

Bunte, F.H.J., J. van der Lugt en W.E. Kuiper, *Promoting floriculture using VAT regulation*. 2008.

Bunte, F., *Reduced VAT rates for flowers and plants*. Report 2008-036. LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag, 2008.

Copenhagen Economics, *Study on reduced VAT applied to goods and services in the Member States of the European Union*. 2007.

CPB, *Contra-expertise effecten BTW-verlaging arbeidsintensieve diensten*. 2003.

Erkens, L.M.E.G., *Een verlaagd BTW-tarief op arbeidsintensieve diensten. Effectief in het stimuleren van de werkgelegenheid in de kappersbranche?* Masterscriptie fiscale economie. Universiteit Maastricht, faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde, 2007.

Europese Unie, Richtlijn 1999/85/EG, 1999.

Europese Unie, IP-08-1109, 2008.

Giffen, T. van, J. Holleman en J. Leenheer, *Groei in groen?* Bedrijfsvergelijkend onderzoek VHG 2006. SEO economisch onderzoek, Amsterdam, 2007.

Productschap Tuinbouw, *Arbeidsmarktbeeld Hovenierssector*.

Schellevis J., *Kosten en baten van het verlaagde BTW-tarief op onderhoudswerk aan woningen*. Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid, Amsterdam, 2005.

Het LEI ontwikkelt voor overheden en bedrijfsleven economische kennis op het gebied van voedsel, landbouw en groene ruimte. Met onafhankelijk onderzoek biedt het zijn afnemers houvast voor maatschappelijk en strategisch verantwoorde beleidskeuzes.

Het LEI is een onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

Meer informatie: www.lei.wur.nl